

Za Marií Brůčkovou: Více než půlstoletí práce v lékařské virologii

Ve věku nedožitých 95 let nás 9. ledna 2025 opustila viroložka a dlouholetá vedoucí Národní referenční laboratoře pro HIV/AIDS Státního zdravotního ústavu v Praze paní RNDr. Marie Brůčková, CSc. Se Státním zdravotním ústavem (SZÚ) spojila celý svůj pracovní život – na tomto pracovišti působila neuvěřitelných 60 let a během té doby měla opakovaně to štěstí, že se střetávala s problémy, jejichž řešení má přesah do současnosti.

Po maturitě na pražském církevním gymnáziu v r. 1949 se kvůli politické situaci nemohla ucházet o přijetí na vysokou školu. Nastoupila proto do SZÚ na pozici laborantky na pracoviště pro diagnostiku streptokoků a až v r. 1954 jí bylo umožněno začít studovat na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy, kde s červeným diplomem promovala v r. 1959. Nadále se pak v SZÚ věnovala problematice diagnostiky infekčních nemocí jak bakteriálních (horečka Q, černý kašel, cholera, mor), tak i virových respiračních infekcí. Když se díky politickému uvolnění v 60. letech minulého století dostala na roční stáž v americkém National Institutes of Health v Bethesda, podařilo se jí tam prioritně adaptovat dva typy lidského koronaviru na růst v tkáňové kultuře. Později pak v rámci své disertace izolovala u nás jako první respiračně syncytiální virus.

V letech 1967–85 vedla M. Brůčková v SZÚ Národní referenční laboratoř pro nechřipkové respirační viry, avšak zásadním přelomem její odborné kariéry se stal příchod nemoci AIDS v r. 1981. Záhy poté bylo epidemiologům zřejmé, že bude nutné, abychom byli včas připraveni na rozšíření této choroby k nám, ačkoli tehdejší komunistická vláda tomu příliš nakloněná nebyla. Z ideologických důvodů se totiž oficiálně prohlašovalo, že AIDS je důsledkem závadných životních podmínek v kapitalistických zemích, a tudíž rozšíření této infekce do socialistických zemí nehrozí. První přípravy na zahájení diagnostiky infekce HIV v tehdejším Československu proto v SZÚ probíhaly neoficiálně a dokonce v částečném utajení, nicméně v r. 1985 se dr. Brůčkové společně s doc. Lubomírem Syrůčkem (1920–2002) podařilo prosadit ustanovení Národní referenční laboratoře pro AIDS. Budování tohoto pracoviště vyžadovalo kromě odborné erudice i velkou dávku osobní statečnosti, protože z této nové, tehdy zcela neléčitelné infekce panovaly velké obavy. Nebylo vůbec snadné sehnat na takové pracoviště personál, protože obavy z kontaktů s osobami pracujícími s HIV se přenášely až do soukromého života, jak může dosvědčit i autor těchto řádků, který ve stejné době začínal pracovat s HIV pozitivními pacienty. Především díky usilovné a systematické činnosti Marie Brůčkové v Národní referenční laboratoři pro AIDS byl v tomto státě vybudován

1 Marie Brůčková. Příznivá epidemiologická situace ve výskytu HIV v České republice je z velké části její zásluhou. Foto z Archivu Státního zdravotního ústavu Praha

ván účinný systém moderní diagnostiky, monitoringu výskytu a legislativní opory řešení problematiky HIV/AIDS. M. Brůčková se významně podílela na zavedení testování dárců krve a těhotných žen. Také podporovala a s velkým nasazením rozvíjela spolupráci s nevládními organizacemi. Intenzivní přednáškovou činností poskytovala aktuální informace odborné komunitě a veřejnými vystoupeními přispívala ke zvyšování povědomí o HIV/AIDS a možnostech prevence. Z pozice vedoucí Národní referenční laboratoře podporovala i spolupráci s dalšími pracovišti jak teoretickými, tak klinickými – např. s Laboratoří proteáz lidských patogenů prof. Jana Konvalinky v Ústavu organické chemie a biochemie Akademie věd a pracovištěm autora těchto řádků, AIDS centrem infekční kliniky Fakultní nemocnice Bulovka, se v ČR podařilo jako v první postsocialistické zemi zavést do praxe genotypizační testování rezistence HIV na antiretrovirotika.

Jako uznávaná odbornice v problematice HIV/AIDS se aktivně zúčastnila mnoha zahraničních kongresů a konferencí po celém světě. Byla zapojena v řadě mezinárodních aktivit v rámci různých projektů, zejména v Evropě a USA. Jako členka řídicího výboru se významně podílela na vybudování prvního evropského monitorovacího systému EuroHIV. Byla dlouholetou zástupkyní ČR v Evropské společnosti pro klinickou virologii (ESCV) a hlavní organizátorkou velmi úspěšné konference této společnosti konané v Praze v r. 1995. Protože jsem se řady mezinárodních jednání zúčastnil společně s ní, dovoluji si při-

pojit krátký humorný postřeh. Paní doktorka byla vždy pečlivě upravená dáma drobné postavy, která uměla výborně anglicky, což za minulého režimu nebylo v odborných kruzích zdaleka samozřejmé. Na mezinárodních akcích dokázala velmi temperamentně diskutovat, a protože byla i svým zevnějškem nepřehlédnutelně podobná tehdejší britské premiérce Margaret Thatcherové, záhy se jí na mezinárodních fórech začalo přezdívat Iron Lady of Prague.

Marie Brůčková má na svém kontě přes 200 odborných publikací. V letech 1993–99 spolupracovala jako redaktorka s britskými kolegy na vydávání měsíčníku AIDS Newsletter s články publikovanými souběžně v angličtině a češtině. V letech 1995–2009 pracovala v redakční radě časopisu Zprávy Centra epidemiologie a mikrobiologie a byla jeho častou přispěvatelkou. V souvislosti s popularizací je třeba zmínit i její příspěvky a spolupráci se Živou (2003, 3: 98–100, a 5: 194–196).

Ve své práci paní doktorka harmonicky spojila vysokou vědeckou úroveň, aktivity vycházející z objektivních laboratorních a epidemiologických základů a maximální spolupráci s odbornou i širokou veřejností. V r. 2001 byla Marie Brůčková vyznamenána prezidentem republiky medailí Za zásluhy. Její odborné kvality, mimořádný vědecký přínos i lidský přístup ovlivnily generace kolegů a stále inspirují virologickou komunitu.

Milá Marie, čest tvé památce!

Na paní doktorku Brůčkovou a milou spolupráci s ní vzpomínáme i v redakci Živy.

